

"Ímé, jön néked a te királyod..."

Zakariás 9:9-11 exegézise

(Az 1998. novemberi továbbképzés alkalmával elhangzott előadás.)

A lelkészképző II. évfolyamán speciális tantárgy az Ószövetség messiási próféciai egész rendszerének, együttes bizonyágtételének felvázolása. A következő exegétikai tanulmány a különböző mai magyarázók álláspontjait is ismertetve fejti ki egy nevezetes messiási jövendölés tartalmát és mondanivalóját.

I.A SZÖVEGÖSSZEFÜGGÉS

a) A 9. fejezet szerkezete

A 9. fejezet 1. versével nyilvánvalóan új szakasz kezdődik Zakariás könyvében. „Az Úr igéjének terhe” (*masszá d'bar Jahve*) formula vezet be az új kijelentéssorozatot, csakúgy, mint 12:1-ben. A fejezetbeosztás megfelel a szöveg tartalmi tagolódásának. A 9. fejezet kerek gondolati egységet alkot, amelybe szervesen illeszkedik a 9-11. versben foglalt messiási jövendölés mint jól körülhatárolható kisebb egység. (Általában a 9-10. verset tekintik a messiási próféciahoz tartozónak, véleményem szerint azonban a 11. vers is oda tartozik. Ezt az exegézis során szeretném indokolni.)

A 10. fejezetben már új szakasz kezdődik a „*kérjetez esőt az Úrtól a késői eső idején!*” felhívással. Ezenkívül ott dominál már a *pásztor és a nyáj* hasonlata, amely egészen a 13. fejezet végéig meghatározó kép. A szerkezet megállapítása és a szövegösszefüggés feltárása, amelybe a messiási prófécia illeszkedik, mindenkor nagyon fontos kérdés. A messiási jövendölések rendszerint pillanatképszerűen villannak fel, egy tágabb témakört érintő prófétikus kinyilatkoztatás keretében. Közelebb visz a megértéshez, ha ki tudjuk deríteni, miért éppen az adott helyen és szövegösszefüggésben hangzik fel a szóban forgó messiási üdvígéret.

A fejezet szerkezete a következőképpen vázolható fel:

- ◆ 1-8. vers: Isten fenyítő ítéletének meghirdetése Szíria, Fönícia és Filisztea városai ellen. Az 7. és a 8. vers rámutat arra, mi a célja ennek az isteni cselekvésnek: az Úr megtérésre akarja készíteni Izráel és a körülöttük élő pogány népek maradékát, és biztosítani akarja a hazatért júdabelieket arról, hogy békességet teremtsenek számukra.
- ◆ 9-1. vers: A Messiás-király eleven és ünnepélyes bemutatása, megjelenésének hirdetése a kegyelmes isteni ígéretek fokozásaként.
- ◆ 12-17. vers: Arról szól jelképes beszéddel, miként teszi Isten áldássá, az igazság „*győzelmes fegyverévé*” az Ő népét a többi nép javára. Továbbá arról, hogyan védelmezi meg őket ezután az ellenük irányuló támadással szemben, végezetül pedig arról, hogy végleges és teljes békességet ad nekik, és rájuk árasztja áldásai egész gazdagságát. Úgy tűnik tehát, hogy a 9. fejezet Isten teljes üdvígéretét tartalmazza a hazatért nép számára. Ez az ígélet magában foglalja a környező népek ellenségeskedésének megszüntetését, a Messiás eljövételét, Izráel határainak kiterjesztését, küldetésük betöltését a többi nép javára, az isteni áldások bőségének és teljességének elnyerését. Időben a fogság utáni időtől kezdve egészen a végső üdvösség koráig terjed ezeknek az ígéreteknek a megvalósulása.

b) A messiási jövendölést megelőző szakasz - 9:1-8 - tartalmának és mondanivalójának összegzése

A szakaszt a (*masszá' d^ebar jhwh*) formula vezeti be, mint erre már előzőleg rámutattunk. A kifejezés az Ószövetség számos más helyén is előfordul, Zakariás könyvében is még egyszer ismétlődik (pl. Ésa. 13:1; Náhúm 1:1; Hab. 1:1; Mal. 1:1; Zak.12:1).

Egyes Biblia-fordítások címként tüntetik fel a *masszá'* szót a 9. fejezet elején, de a héber hangsúlyjelek arra mutatnak, hogy szorosán hozzátartozik a *debar jhwh* kifejezéshez. A három szó együtt alkot egy formulát, amelynek jelentése leginkább így adható vissza: *fenyítő ítélet ünnepélyes meghirdetése*, amely súlyosan nehezedik rá egyrészt az Úr üzenetét közvetítő próféta lelkére, másrészt viszont - mivelhogy Isten beszéde cselekvő hatalom - súlyosan ránehezedik majd a prófétikus kijelentés tárgyát képező népre, országra. Arám városai után Tírusz ellen és Filisztea városai ellen hangzanak el fenyítő ítéletek. Ennek a szakasznak az írásmagyarázati problémáiról így ír összefoglaló jelleggel R. A. Mason: „Azt a kérdést, hogy itt fenyítő ítéletekről vagy inkább kegyelmes isteni ígéretekéről van-e szó, könnyebb megválaszolni, ha tisztázzuk az 1. vers második részének jelentését, amelynek fordítása és értelmezése erősen vitatott. A szöveg értelmének helyes megértése itt kulcsfontosságú, mert nagyrészt ezen múlik a továbbiak, illetve az egész 9. fejezet értelmezése.”¹

„*Ki lajhwh éjn 'ádám*” - így hangzik a kérdéses kijelentés. Egyesek (*Marti, Sellin, Horst, Nötscheller, La Bible suisse, Gélin*) az „*'ádám*” szót „*Arám*”-nak értelmezik, illetve javítják. (Mások még tovább javítanak a szövegen: *Otzen* az *'éjn* szót *cijjon-ra* javítani javasolja, amely a II. Kir. 15:29-ben említett városra utalna így. *Klostermann iré-re* javítaná az *'éjn* szót, így „*Arám városairól*” lenne szó a szövegben.) Logikus értelmet nyerne így a szöveg, de bizonyára helyes az az elv, hogy a homályos szöveg nem feltétlenül romlott szöveg. A maszoréta szöveghez ragaszkodó exegéták két értelmezést követnek. Egyik részük - a LXX-t és a szír fordítást követve így adja vissza a szóban forgó mondat jelentését: „*Az Úr szemmel tartja az embereket és Izráel minden törzsét.*” (*M. Delcor* arra hivatkozva támogatja ezt az értelmezést, hogy a szakasz végén, 9:8-ban is azt ígéri az Úr, hogy szemmel tartja népét. A héber szövegben azonban nem azonos, hanem teljességgel eltérő a kifejezésmód.) A magyarázók másik része viszont úgy értelmezi, hogy arról van szó, hogy „*az emberek* (az *'ádám* szó nyilván collective sing.-ként szerepel itt) *szeme és Izráel törzseinek szeme az Úr felé fordul.*” A neves középkori zsidó magyarázó, *Raschi* is így értette a szöveget.² Károlyi Gáspár szintén így értelmezte, ez olvasható először 1590-ben kiadott fordításának faximile kiadásában: „*minekutána az embernek és az Izráelnek minden nemzetségének szeme az Úrhoz fordult.*” (A mai revideált fordítású Károlyi-Bibliában viszont ez olvasható: „*mert az Úr szemmel tartja az embereket és Izráelnek minden törzsét.*”)

A héber szövegben az „*éjn 'ádám*” kifejezés egyértelműen status constructus szerkezetet alkot, a Jahve szóhoz kapcsolt le prepozíció pedig dativusnak értelmezhető a legtermészetesebben. A legnehezebb feladvány a ki partikula értelmezése. Az exegéták véleménye megoszlik a tekintetben, hogy explikatív vagy koncesszív értelmet tulajdonítanak itt a szónak. A ki partikula a görög hoti-nak megfelelő jelentést is hordozhat (pl. Gen. 20:10, 31:36; II. Sám. 7:18, Ésa. 35:5)³. **Mindezeket figyelembe véve a következő fordítás látszik a legkézenfekvőbbnek: „*hogy az emberek tekintete és Izráel minden törzsének tekintete az Úrra irányuljon.*” A bevezető kijelentés tehát segít helyesen látni a továbbiakban kijelentett ítéletek és ígéretek isteni indítékát: Isten üdvösséget akar adni minden megtérő embernek, nemcsak Izráel és Júda maradékának, hanem a pogány népek, sőt a körülöttük élő ellenséges népek maradékának is.**

¹ ZAW 88 BAND 1976, 227-228. o.

² E. Zolli hivatkozik erre: „R. Shelomoh Jishaqi (Rashi) traduit: 'Farce que vers le Seigneur est tourné l'oeil de l'homme.' VT 5 (1955) 90, 91. o.

³ (Koehler-Baumgartner 432.0.)

Ha az 1/b versnek ezt az értelmezését vesszük alapul, akkor ahhoz a következtetéshez jutunk, hogy Istennek a fentiekben meghirdetett legszigorúbb ítéleteit is úgy kell tekinteni, mint amelyek nem csupán igazságszolgáltató, büntető ítéletek, hanem ezen túl az a rendeltetésük, hogy az élő Isten, az igazságban és kegyelemben tökéletes Isten felé irányítsák a nemzetek és az egyes emberek figyelmét. Ismét azt erősíthetjük meg tehát, hogy a 9. fejezet egészében egy átfogó üdvígéret, amelynek középpontjában a Messiás királyra vonatkozó kijelentések állnak. **A meghirdetett ítéletek megvalósulása és azok lelki hatása „útkészítésül” szolgál: a Messiás megjelenésére készítik fel Izráelt és a többi népet.**

Ismeretes, hogy az exegéták véleménye megoszlik a tekintetben, hogy a Tírusz és a Filisztea elleni próféciaik Nagy Sándor hadjárataira vonatkoznak-e, vagy esetleg a makkabeusok hadviselésére a görögök, az edomiták és a filiszteusok ellen, és hogy egyáltalán *vaticinium ex eventunak* minősülnek-e, vagy pedig tényleges jövődölésekről lenne szó. Mindez természetesen befolyásolja a vélekedéseket Zakariás 9-14. fejezete szerzőjére vonatkozóan is.

M. Delcor szinte pontról pontra azonosítja az 1-7. verset Nagy Sándor hadjárataival, ókori forrásokra hivatkozva, és abszolút megegyezést állapít meg. Ez arra mutat fejt ki -, hogy Nagy Sándor pogány uralkodóként is Isten eszköze volt a nemzetek megfenyítésére, ami nem szokatlan eszme, hiszen Babilóniáról is ugyanezt mondja például Ésaías.⁴

Luther Márton így látta a 9. fejezet tartalmát és mondanivalóját: „A 9. fejezetben az elkövetkező időkről beszél (a szerző), először arról, miként győzi le Nagy Sándor Tírust, Szidont és a filiszteusokat, hogy az egész világ megnyitassék Krisztus eljövendő evangéliuma számára, majd elmondja, hogyan vezetik be a szamárháton ülő Krisztus királyt Jeruzsálembe etc.”⁵ Figyelemre méltó ez a részlet: „...hogy az egész világ megnyitassék Krisztus eljövendő evangéliuma számára.” Úgy tűnik - amint erre már az előzőkben is rámutattunk -, hogy a fejezetben foglalt összes kijelentés a messiási üdvkorszak előkészítésével kapcsolatos, azaz minden esemény erre irányul.

Nyilvánvaló, hogy Zakariás könyve 9. fejezetének Tírusz és Filisztea ellen irányuló próféciai szorosan kapcsolódnak korábbi próféták, Ezékiel és Ámós kijelentéseihez. Az is kétségtelen, hogy különösképpen a Tírusz pusztulására vonatkozó ezékieli próféciaik pontosan és látványosan teljesedtek be Nagy Sándor hadjárataiban. (Utalunk itt főként az Ezékiel 26:3-4, 12-ben foglaltakra.) Ezékiel könyvét illetően az exegéták általában azt vallják, hogy az i. e. VI. században élt, babiloni foglyok közt működött Ezékiel próféta a könyv szerzője. Itt tehát mindenképpen számolni kell az isteni történelmi jövőmondás tényével. Nincs értelme tehát annak, hogy Zakariás prófeciáját illetően mindenképpen azt próbáljuk bizonyítani, hogy *vaticinium ex eventuról* van szó, vagyis Nagy Sándor hadjáratának megtörtént vagy éppen a könyv írása idején történő eseményei tükröződnének Zakariás 9. fejezete prófeciájában. (A makkabeusi időkkel hozni közvetlen összefüggésbe a 9:1-8-ban foglaltakat - mint szintén teszik egyesek⁶ - erőltetett, nem megalapozott.) Ha Ezékiel esetében elismerjük az isteni jövőmondás tényét, akkor nincs miért kiiktatnunk ennek a lehetőségét Zakariás 9. fejezete esetében sem. Izráel vallása *élő és kinyilatkoztató Isten*

⁴ Les allusions a Alexandre le Grand c. cikkében VT 1 (1951) 116-117.0. „Nul événement au-cours de l'époque persane, qui est á vrai dire si mal connue, ne satisfait á la description du chap, ix, seul au debut de l'époque grecque le Beste d'Alexandre le Grand s'accorde absolumpt avec ces versets... C'est insinuer que ce païen est l'instrument de Jahveh contre les nations, selon une notion biblique traditionnelle cf. Is x 5 et 33, Is xlv 1, Jer xlvii 7.”

⁵ Előszó Zakariás próféta könyvéhez 1532.

⁶ Pl. Marco Treves: Conjectures concerning the date and authorship of Zechariah IX-XIV.VT. 13 (1963) 196207. o.

fogalmából logikailag következik, hogy Isten a maga bölcsességében előre láthat és ki is jelenthet bizonyos történelmi eseményeket. Kétségtelen, hogy Nagy Sándor hadjáratai átrendezték nemcsak a térképet, hanem a történelmet is, mégpedig nem csupán a korabeli történelmet, hanem meghatározták az elkövetkező évszázadok történelmét is.

Josephus Flavius történetírói hitelessége sok tekintetben joggal vitatott. Mégis figyelemre méltó, hogy A zsidók története c. művében többször is utal arra, hogy hatással volt a kortársakra a történelem nagy átalakulása Nagy Sándor nyomán, és bizonyos mértékig az a gondolat is ott volt a köztudatban, hogy isteni prófécia, illetve isteni akarat teljesedett be mindezekben.⁷

A 8. vers a szóban forgó szakasz csúcspontja: Isten biztosítékot ad népének, hogy az őket létükben veszélyeztető ellenséges népek történelmi megfenyítése nyomán amely azt eredményezi, hogy egy maradék még az e népekhez tartozók közül is meghajol az élő Isten előtt - biztonságuk teljes lesz. Maga Isten „jár tábor” körülöttük, és ő fogja „szemmel tartani” őket.

Úgy tűnik, hogy a közvetlen jövőre is vonatkozott ez a kijelentés, és azt az ígéretet foglalta magában, hogy Nagy Sándor hadjárata, amely sújtja Szíria városait, Tíruszt és a filiszteus városokat, megkíméli Jeruzsálemet. *Josephus Flavius* A zsidók története c. művében⁸ ír Jeruzsálem fenyegetettségéről és megszabadulásáról. E leírás hitelessége vitatható, azonban tény, hogy Nagy Sándor nem pusztította el Jeruzsálemet a próféciaiban előzőleg felsorolt városokhoz hasonlóan, sőt messzemenő kiváltságokat biztosított számukra. Erre hivatkoztak a zsidók később, még a római fennhatóság idején is, mivel a rómaiak tisztelték a hellén hagyományokat.

Másrészt érzékelhető, hogy a távolabbi jövőre is vonatkozik ez az ígéret. Izráel sok olyan üdvígéretet kapott, amelyek beteljesedése az Isten törvényei iránti - elsősorban az erkölcsi törvények iránti - maradéktalan engedelmességhez volt kötve. Erről szól Zakariás 8. fejezete is, Zakariás könyve első részének legvégén (lásd különösképpen a 8:16-17-et). Nyilvánvaló ugyanis, hogy Izráel maradéka, azok a júdabeliek, akik hazatértek a babilóniai fogságból, csak bizonyos ideig élveztek viszonylagos békességet, utána pedig a fenti ígérettel egészen ellentétesen alakult a történelmük. **Úgy tűnik, hogy ez a kijelentés arról tanúskodik, hogy mi történhetett volna.**

⁷ X/11; X/8.

⁸ Sándor most Szíriába vonult, elfoglalta Damaszkuszt, hatalmába kerítette Sidont, ostrom alá vette Tyrust, s innen levelet írt a zsidók főpapjának: követelte, hogy küldjön hozzá segédcapatokat, szállítson a hadseregének élelmiszereket, és most neki teljesítsen olyan szolgáltatásokat, amiket régebben Dariusnak teljesített; így megnyerheti a makedonok barátságát, s nem fogja megbánni készségét. Mivel azonban a főpap a követeknek, akik a levelet hozták, azt válaszolta, hogy ő esküvel kötelezte magát Dariusnak, hogy sohasem ragad fegyvert ellene, s amíg Darius él, ezt az esküjét nem szegi meg, Sándor haragra lobbant. Elhatározta, hogy Tyrus alól - amelyet már majdnem sikerült elfoglalnia - nem vonul ugyan el, azonban megfenyegette a főpapot, hogy mihelyt Tyrust elfoglalta, hadseregét a zsidó főpap ellen vezeti, és majd megtanít mindenkit, kinek kell hűségre esküdniük. Aztán fokozott erővel folytatta az ostromot, s végre bevette Tyrust, rendet teremtett a városban, Gaza ellen vonult és ostrom alá fogta... Közben Tyrus ostromával hét, Gaza ostromával pedig két hónap telt el. Szánbállát meghalt, Sándor pedig Gaza elfoglalása után azonnal Jeruzsálem ellen indult. Mikor Jójáda főpap értesült erről, félt és megzavarodott, hogy hogyan álljon a makedonok szeme elé, mivel a király a múltkori elutasító válasz miatt haragudott rá. Tehát imádságokat parancsolt a népnek, áldozatokat mutatott be velük együtt, és könyörgött Istennek, hogy védelmezze meg népét és mentse meg a fenyegető veszedelemtől. Mikor az áldozat után éjjeli nyugalomra tért, álmában bátorította Isten, hogy csak ne féljen, díszítse fel a várost és nyissa meg a kapukat; aztán a lakosok fehér ruhában, maga pedig a papokkal együtt templomi díszruhában vonuljon a király elé s ne tartsanak semmitől, mert Isten maga gondoskodik róluk."

R. A. Mason rámutat arra, hogy *a táborot járok* kifejezés kapcsolatban van Zak. 2:10-11-gyel, továbbá, hogy a Targum hozzátézi ehhez: mint a „*tűzfal*”. „Érdekes tehát, hogy a Targum-tradíció összekapcsolja a 8. verset a Proto-Zakariás kijelentéseivel” - írja.⁹

c) A messiási jövődölést követő szakasz - 9:12-17 - tartalmának és mondanivalójának összegzése

Az az általános nézet, hogy a 11-17. vers alkotja a fejezet harmadik gondolati egységét. Szükséges, hogy már itt indokoljam röviden az ettől eltérő felosztást. (A messiási jövődölés részletes exegézisének visszatérek még erre.) A 9. vers egy Sionhoz és Jeruzsálemhez intézett felhívással kezdődik, és e felhívás szövege töretlen a 11. vers végéig. A 12. versben újabb felhívás szólal meg. Ez szorosan csatlakozik az előzőekhez - kifejezőmódjában is -, és szintén közvetlenül szólítja meg a fogságból hazatért júdabelieket. A 14. verstől fogva a felhíváshoz indoklás, illetve magyarázat kapcsolódik. Itt viszont a szöveg átvált első személyről harmadik személyre, azaz az Úr már nem közvetlenül szól ezután, hanem egy elbeszélő rész következik, ahol harmadik személyben szól a prófétikus kinyilatkoztatás az Úr tetteiről.

* * * * *

A felhívás, amellyel a 9. fejezet e zárószakasza indul - megtérésre hívás. Az előző nagy üdvígéret háttérén - a Messiás-király megjelenése, Izráel határainak kiterjedése, békesség körös-körül, a környező népek részéről - hangzik fel a kérések. A felhívás értelmezése azon fordul meg, hogy mire vagy kire vonatkozik itt az erősség (biccáron) kifejezés, amely az Ószövetségben csak ezen az egy helyen fordul elő. (Az LXX az *okhyroma* szóval adja vissza.) Több exegéta is úgy véli, hogy a babiloni fogság után még szétszórtan élő júdabelieket, sőt esetleg az asszír fogság óta szétszóródott többi törzsből való izráelitákat buzdítja Sionba való visszatérésre a prófétai szózat. Az előző üdvígéret háttérén azonban úgy tűnik, hogy inkább az Istenhez való visszatérésről, teljes megtérésre hívásról van szó. Nagyon valószínű, hogy a feltétel szerepét is betölti ez a felhívás, vagyis arra utal, hogy a további nagy ígéretek beteljesedése azon múlik, megszívlelik-e ezt a felszólítást, egészen megtérnek-e Istenhez.

A megszólításban szereplő *reménység foglyai* kifejezés igen szép és tartalmas szójátékot alkot az előző versben szereplő *veremfoglyai* képpel. (Ugyanaz az *'aszír* szó szerepel mindkét versben.) A megszólításhoz kapcsolódó biztatás - *kétszeresen megfizetek néktek* - úgy tűnik, mintha Ésa. 40:2-vel állna gondolati párhuzamban: miután az Úr keze *kétszeresen* sújtotta népét bűneiért, a bűnbocsánat elnyerése, a fogságból való kiszabadítás után *kétszeresen* árasztja rájuk áldásait. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa Bibliafordító szakbizottsága által készített új magyar Biblia-fordítás (1975) például így adja vissza ezt a részletet: „...kétszeres kárpótlást adok néked.”

A 9. fejezetben foglalt átfogó üdvígéretnek egy újabb vonatkozása jelenik meg a 73. versben: Júda és Efraim, vagyis Júda és Izráel többi törzse - illetve ezek megmaradó és megtérő maradékának az újraegyesítése. (Lásd ugyanezt az ígéretet 10:7-12-ben.) A vers értelmezése tekintetében megint csak igen megoszlik az exegéták véleménye.

Reális interpretációnak tűnik a következő magyarázat: „Az újraegyesített Júda és Efraim hatalmas fegyverré válik Isten kezében, kézív, és íj lesz, vagy ha úgy tetszik, olyanná lesz »mint a hős fegyver« (13. vers). Ez utóbbi kifejezést összehasonlíthatjuk Ésa. 49:2-vel, ahol szintén a fegyver képét alkalmazza, amely azonban semmiképpen sem katonai akcióra utal,

⁹ ZAW 88 BAND 1976, 228-229. o.

hanem az »Úr szolgájának« bemutatásával áll kapcsolatban. Mindenütt azzal a megállapítással találkozunk (a különböző exegetikai művekben), hogy itt a Jáván elleni ellenséges támadásról van szó, mivelhogy az újraegyesített Júda és Efraim fegyverhez hasonlítatják. Jáván említését ezen a helyen szembeállítják Ezék. 27:73mal, ahol nem mint ellenséges nemzetről van szó róla, hanem egyszerűen csak mint a kereskedők nemzetségéről. Itt viszont - vallják - a görögök kifejezetten úgy említettnek, mint Sion ellenségei... Az effajta retorikában azonban Jáván a nemzetek szimbólumaként állítatják szembe Sionnal..."¹⁰

Úgy tűnik tehát, hogy - az 1-8. verssel összhangban - itt is a pogányok megtérésének ígérete szólal meg. Isten jelképes értelemben használja fegyverként Júdát és Efraimot az élő, igaz Istent nem ismerő népek „ellen”, akiket a Jáván név összefoglaló értelemben jelöl. Ténylegesen tehát az ő javukért és átvitt értelemben folyik a „hadjárat”. Ebbe az irányba mutat - mintegy logikai előzményként - a 9-11. versben található messiási prófécianak az a részlete is, hogy a Messiás- király *„békességet hirdet a pogányoknak”* (10. vers). Az ószövetségi messiási próféciaik kijelentéseiben nem találkozunk olyan eszmével, hogy Izráel maradéka támadó hadviselést kezdeményezne a pogányok ellen fizikai értelemben. Ez teljesen idegen gondolat, összeegyeztethetetlen az univerzális isteni üdvtervvel. A 13. versben tehát nem lehet szó fizikai értelemben vett támadásról *a görögök* ellen, sem szűkebb, sem tágabb értelemben.

A 14. vers azonban - úgy tűnik -, közvetve arra utal, hogy ezután összehangolt támadás indul meg Júda és Jeruzsálem ellen a pogány népek részéről, s Isten hatalmas módon megsegíti népét. Más prófétáknál is találkozunk hasonló kijelentésekkel (pl. Ezék. 38-39. fejj.). Az a fajta drámai szerkesztés, hogy konkrétan nem szól a Júda és Efraim ellen irányuló támadásról, hanem csak arról, hogy *„megjelenik felettük az Úr, és nyíla repül mint a villámlás, az Úr Isten kürtöt fuvat, déli szelekben nyomul elő... (és) megoltalmazza őket”* - jellemző az eszkatologikus próféciaikra. Az ellenséges parittyakövek letaposása az ellenállhatatlan győzelmet szemlélteti.

¹⁰ Douglas R. Jones: A Fresh Interpretation of Zechariah IX-XI; VT 12 (1962), 247, 248. o.

A 15-17. verssel kapcsolatban ismét az előbbi szerzőt idézem: „Az oltárról lefolyó vér metafora, az isteni áldások teljességére utal... Egyes görög verzióktól a RSV-ig sokan ismételten feltételezték, hogy úgy szemléli a próféta itt a diadalmas zsidókat, mint akik ellenségeik vérét isszák. Ez eklatáns példa arra, hogy egy nem egészen megalapozott feltevés meghatározhat egy téves exegézist, akár egy évezreden túl is. Zak. 9:71-17 versének a következő exegézisét siklatja ki ez az értelmezés...”¹¹ Más exegéta rámutat arra, hogy a vér ivása tiltott dolog, utálatosság volt a zsidók számára, ezt a fajta értelmezést tehát ki kell zárni. Mivel szent háborúról van szó, a győzelem feletti örvendezés is szent lesz. Ez indokolja a szokatlan képet: az örvendező „harcosok” megtelnek, mint a templom szent edényei és az oltár csatornái, amelyek felfogják az áldozati vért.¹²

„*Megsegíti őket az Úr ama napon*” - olvassuk a 16. vers elején. Az eszkatologikus „ama nap” kifejezés is arra mutat, hogy olyan isteni szabadításról van itt szó, amely már a végső üdvösség állapotához vezet. Ezt erősíti meg a Biblia-vers folytatása is: „*mint az Ő népének nyáját, és mint a koronakövek ragyognak az Ő földjén.*” Az idillikus *pásztor és nyáj* kapcsolat Isten és népe között a végső üdvösség örömének és biztonságának kifejezésére szolgál számos ószövetségi próféciában.

A 17. vers is egyértelműen az üdvösség teljességére, az isteni áldások bőségére utal, az ószövetségi próféták nyelvezetére jellemző szimbolikus kifejezésekkel. **A prófétikus szakasz legutolsó mondata is üdvígéret tehát.**

A 9. fejezet harmadik része, a 12-17. vers az előző messiási üdvígérethez kapcsolódik. Ez azt jelenti, hogy ezek az ígéretek csak azután valósulhatnak meg, ha beteljesedik az, hogy a Messiás-király „tengertől tengerig és a föld határáig uralkodik, békességet hirdetve a pogányoknak”. Ha az előbbi ígéret nem teljesezhet be, akkor Júda és Efraim egyesülése is elmarad, és ezzel együtt az is, hogy dicsőséges küldetést töltsenek be Isten üdvtervében, minden nép javára.

11. A MESSIÁSI JÖVENDŐLÉS - 9:9-11 - EXEGÉZISE

¹¹ Douglas R. Jones: A Fresh Interpretation of Zechariah IX-XI; VT 12 (1962), 250. o.

¹² R. E. Higginson; The New Bible Commentary Revised, Eerdmans, Grand Rapids, Mich, 1970, 796.o.

Sokan megkérdőjelezték, *hog*y egyáltalán messiási jövendölésről van-e szó e szakaszban. L. Lipinski például anakronisztikus interpretációnak nevezi a tradicionális keresztény magyarázatot, amely messiási jövendölésnek értelmezi a szóban forgó igéket. Véleménye szerint az a tény befolyásolta a magyarázókat, hogy Máté 21:5 a názáreti Jézusra alkalmazta a 9-10. vers kijelentéseit. Szerinte egyszerűen egy győzelmes király ünnepléséről van itt szó, aki békességet szerez. Konkrét, Jósfiás király idejéből való történetet vél felfedezni az igeszakaszban, amelyet II. Krón. 34:6-7 örökít meg. Ebből az azonosításból azt a következtetést vonja le, hogy Deutero-Zakariás egyes részei még a monarchikus időkből valók.¹³

D. R. Jones úgy vélekedik, hogy egy ismeretlen próféta hitbeli víziójáról van szó a fogság utáni időben, amelyben az a reménység jut kifejezésre, hogy egy dávidi király uralma alatt helyreáll az egység és békeség. Ő is következtetést von le ebből Zakariás könyve második részének keletkezési idejére vonatkozóan, és azt az i. e. V. század első felére datálja.¹⁴

M. Treves szinte pontról pontra azonosítja a 9. fejezetben foglaltakat a makkabeusi kor eseményeivel, és feltételezi azt, hogy a dávidi uralkodóház visszaállítására is történt kísérlet ebben az időben.¹⁵ Érdekes, hogy zsidó magyarázók között is van példa - *Ibn Ezra* személyében - a makkabeusi idősakkal való azonosításra. Ibn Ezra királyzoltárnak tekintette Zakariás 9: 9-17-et és Júdás Makkabeus alakját vélte felfedezni benne. „(A prófécia) a szövetséges nép királyáról (málék) szól, akit Jeruzsálemnek ujjongással kell fogadnia. Ez a prófécia nyilván összefügg a babiloni fogság utáni új társadalmi rend kialakulásával. A szövetséges nép a hazájába való visszatérésétől kezdve a királyság intézményének visszaállítását tartotta célszerűnek, amint az a fogság előtti korban létezett. A földi királyság kérdése a prófétai szemléletben kezdettől fogva tisztázott volt. Sámuel, Ésaiás és a többiek éppoly tisztán látták, mint a fogságban Ezékiel próféta, hogy a földi királyság ellentétben áll Isten kizárólagos királyságával. Ha egyáltalán lehetséges a szövetséges nép számára földi király, akkor az csak Dávidnak, a szolgáló királynak mintájára lehet, aki igyekezett Isten iránt mindenben engedelmes lenni. Ezékiel próféta is őróla mintázta az összegyűjtendő szövetséges nép „egyetlen pásztor"-át, a fejedelmet (nászi), aki *'äbäd Jahväh*-ként irányítja majd a népet (vö. Ezék. 34:23-24)... Ezt a próféciát a keresztyén magyarázók általában úgy értelmezik, mint a Messiásra vonatkozó híradást, amely Krisztusban teljesedett be. Bár maga a próféta nyilván csak... egy Isten által megvalósítandó tényét hirdetett meg és a megvalósulás konkrét körülményeit nem is körvonalazta...”¹⁶

¹³ Recherches sur le livre de Zacharie; c. cikkében VT 20/7970/ 53.0. „Cet hymne célèbre le retour victorieux d'un roi qui régnait sur Éphraïm et sur Jérusalem, c'est-à-dire sur tout le territoire national de l'ancien Royaume davidique ... Le tableau correspond ainsi à une situation historique précise, celle de la réunion d'Ephraïm et de Juda sous le sceptre du roi Josias. Grâce à la conjoncture politique du moment et à l'affaiblissement de l'Assyrie, le jeune roi a pu se rendre indépendant et libérer du joug assyrien les territoires de l'ancien Royaume de Samarie. L'hymne de Zach, ix 9-10 aura été composé à l'occasion du retour de Josias de cette expédition victorieuse à laquelle fait sans doute allusion le passage de 2 Chron. xxxiv 6-7, Ainsi se confirme la conclusion à laquelle avait abouti notre analyse de Zach. ix 1-2: une partie des chapitres dits deutéro-zachariens remonte en réalité à la période monarchique.

¹⁴ A fresh interpretation of Zechariah IX-XI c. cikkében: VT 12/ (1962) 247. o. „A new historical reconstruction is required, and the detection of an autobiographical framework of cc. ix-xi will make it possible to discern the activity of a prophet living in or near Damascus, taking active pastoral responsibility for the Israelites of the northern dispersion in this region, and passionately devoted to the reunion of the people of God.”

¹⁵ Conjectures concerning the date and authorship of Zechariah IX-XIV.; VT 13 (1963) 196-206. o.

¹⁶ Jubileumi Kommentár, Budapest, 1973 (866-877. o.)

Az Újszövetség egyértelműen messiási jövendölésnek értelmezi az igeszakaszt, és jelentős zsidó írásmagyarázók (pl. Raschi) is a Messiás királyt látták Zakariás 9. fejezetében.

9/a „Örülj nagyon, Sion leánya, örvendezz, Jeruzsálem leánya!”

A kétszeres felszólítás az örvendezésre (a héber *gíl* és *rúa'* igékkel) arra mutat, hogy a 9. fejezetben foglalt átfogó üdvigéreten belül a csúcspontot jelentő szakaszt vezeti be e felhívás. Megfigyelhető, hogy amint egyre jobban kibontakozik a prófétikus üzenet, egyre kifejezettebb és erőteljesebb üdvigéretetek szólnak meg. A 7-8. vershez képest még emelkedettebb hangú a 9. vers, sőt azt érzékelteti, hogy beköszöntött egy új korszak, egy valódi üdvkorszak.

Az exegéták általában megjegyzik, hogy liturgikus szavakról van szó, amelyek jelentése:

- ◆ *gíl*: felugrani az örömtől, örvendezni, ujjongva felkiáltani,
- ◆ *rúa'* (hifiiben): hangos zajt ütni; lármázni, hangos szóval kiáltani, kiáltani az örömtől, hangos kiáltásban törni ki, diadalkiáltás.

Az eredeti héber kifejezések tehát arra mutatnak - összegzi *Stuhmueller* -, hogy „magas feszültség van ezekben a szavakban, amelyek olyan örömteljes várakozást foglalnak magukban, amely az emberi korlátokon áttörve, az isteni beteljesedés eksztatikus örömében jut végül kifejezésre”.¹⁷

A. Mason felhívja a figyelmet arra, hogy e felhívás kapcsolópontot képez az úgynevezett Proto-Zakariás könyvével, mert 2:10-ben hasonló jellegű és megokolású örvendezésre való felszólítással találkozunk: „*Örülj és örvendezz Sion leánya, elmegyek és közötted lakozom! Így szól az Úr.*” Úgyszintén szoros a kapcsolat az Ésa. 40:9-cel is: „*Magas hegyre menj fel, örömondó Sion, emeld fel szádat magasan, örömondó Jeruzsálem! Emeld föl, ne félj! Mondjad Júda városainak: Ímhol Istenetek!*”

91b „Ímé jön néked a te királyod”

Helmer Ringgren felhívja a figyelmet arra, hogy ez a részlet egy jellegzetes formula, amellyel másutt is találkozunk az Ószövetségben, a trónralépési zsoltárokból és a teofániák esetében.¹⁸

Összehasonlításként idézi Hab. 3:3-at, Zsolt. 96:11-13-at és 98:7-9-et, ahol szintén Jahve királyságáról, dicsőséges és szabadító érkezéséről van szó. Még közvetlenebb kapcsolat fedezhető fel az Ésaías könyvéből való következő igékkel: „*Ímé az Úr neve jön messziről... lehelete mint megáradt patak... és fölzendül éneketek... és örvendez szívetek.*” (30:27--29) „*Mondjátok a remegő szívűeknek, legyetek erősek, ne féljete! Ímé Istenetek bosszúra jő, az Isten aki megfizet, Ó jő, és megszabadít titeket.*” (35:4) „*Magas hegyre menj fel, örömondó Sion! Emeld föl szódat magasan, örömondó Jeruzsálem! Emeld föl, ne félj! Mondjad Júda városainak: Ímhol Istenetek! Ímé az Úr Isten jő hatalommal, és karja uralkodik! Ímé jutalma vele jő, és megfizetése Őelőtte!*” (40:9-10) „*Ímé az Úr hirdette meg mind a föld határáig: Mondjátok meg Sion leányának, ímé eljött szabadulásod, ímé jutalma vele jő és megfizetése Őelőtte!*” (62:11)

Mindezek alapján így fogalmazza meg végkövetkeztetését: „...A hinné *jábó'* formula számos esetben arra szolgál, hogy egy király, vagy Jahve mint király közvetlen érkezését

¹⁷ *Rebuilding with Hope - A Commentary on the Book of Haggai and Zechariah*, 1988 Eerdmans, Grand Rapids, Mich. (1230. o.)

¹⁸ „Behold Your King comes” c. cikkében VT 24 (1974) 207-211. o.

jelentse be, aki azért jön, hogy diadalt arasson ellenségei felett, és megmentse népét. Ez az eszme van jelen Zak. 9:9-ben.¹⁹ Hivatkozik még K. Ellingerre is, aki a „*Heroldsruf*” kifejezéssel jelöli ezt a formulát.²⁰ Mindez egyrészt ismét az úgynevezett Deutero-Zakariás, valamint a Proto- és Deutero-Ésaiás közötti kapcsolatra mutat rá. Másrészt abba az irányba mutat, hogy Zak. 9:9ben isteni szabadító érkezéséről van szó.

Figyelemre méltó megfigyeléseket tartalmaz a szóban forgó részlettel kapcsolatban a következő idézet: „**Különleges hangsúly van ezen a kifejezésen: a te királyod. Ezt érzékelteti: egyedül Ő a te királyod, a szó legteljesebb és legmagasabb értelmében... A kifejezés arra is utal, hogy a próféta egy olyan királyról szól, aki általánosan ismert az előző prófétikus kijelentések folytán, akinek a megjelenése hosszú várakozás beteljesedése. A »tenéked« (héberben: *lák*) nemcsak azt jelenti, hogy a te számodra, hanem azt is, hogy a te javadra, üdvösségedre.** (Hasonló jelentésű Ésa. 9:6-ben: »Egy gyermek születik nekünk, egy fiú adatik nekünk.«²¹

Az *ímé jön* bejelentés az eljövendő király közelségére is utal, azon kívül, hogy mintegy pillanatképszerűen villantja föl jeruzsálemi bevonulásának jelenetét. Az Ószövetségben található messiási jövendölések legnagyobb részét időtlenek, nem utalnak az időtávolságra, amely a prófétikus kijelentés időpontjától a Messiás megjelenéséig terjed. Figyelemre méltó azonban, hogy egyrészt a legkorábbi, másrészt pedig a legrégebbi időkből való messiási jövendölések mégis érzékeltetik bizonyos mértékig az időbeli közelséget vagy távolságot. Jákób áldását, amelyben a nevezetes kijelentés olvasható a Júda törzsből származó királyról, ez. a mondat vezeti be: „*Hadd jelentssem meg néktek, ami rátok következik a messze jövőben.*” (Gen. 49:1) Bálám próféciaja, amely a Jákóbból származó csillagról és királyi pálcáról szól, így kezdődik: „*Látom őt, de nem most, nézem őt, de nem közel.*” És így végződik: „*Ó, ki fog élni még, amikor véghezviszi ezt az Isten?*” (Num. 24:77, 23) Dávid hálaimát mondott, miután hallotta az *ő mindörökké uralkodó utódáról* szóló prófeciát, és ebben az imában a következő kijelentés foglaltatik benne: „*Ímé szólasz a te szolgádnak háza felől messze időre valókat...*” (II. Sám. 7:19)

Az Ószövetség utolsó prófétái viszont a közelséget érzékeltetik. **Zakariás próféta kortársa, Aggeus például így utal a Messiás megjelenésére: „Egy kevés idő van még, és megindítom az eget és a földet, a tengert és a szárazt, s megindítok minden népet, és eljön, akit minden nép óhajt, s megtöltöm e házat (a templomot) dicsőséggel.” (2:6-7) Malakiás könyvében pedig, amely lezárja az ószövetségi kánont, ez olvasható: „Ímé elküldöm az én követemet, és megtisztítja előttem az utat, s mindjárt eljön az Ő templomába az Úr, akit ti kerestek, és a szövetség követe, akit ti kívántok.” (3:1) Ezeket az összefüggéseket figyelembe véve úgy tűnik, hogy az „*ímé, jön*” bejelentés Zakariás 9:9-ben nem csupán a bevonulás pillanatképszerű megjelenítéséhez illő kifejezésként, avagy a teofániák leírására jellemző formulaként szerepel, hanem a Messiás-király megjelenésének közelségét is érzékelteti. Párhuzamba állítható Zakariás és Malakiás próféciaja: „Ímé eljön” „Mindjárt eljön”.**

9/c „...igaz és szabadító Ő...”

A *caddiq* szó áll az első jelző mögött, ami igazságosságot, erkölcsi feddhetetlenséget jelent. Legfőbb erényként kívántatik meg ez bármely királytól, de különösképpen jellemző a Messiás-királyra, több egybehangzó messiási prófécia tanúsága szerint. A legközvetlenebb párhuzam Jeremiás próféta kijelentése: „*Támasztok Dávidnak igaz magvat, és uralkodik*

¹⁹ I. m. 210, 211. o.

²⁰ I m. 207. o.

²¹ (E. W. Hengstenberg: Christology of the Old Testament, 1028. o.)

mint igaz király... és igazságot cselekszik." (23:5) „*Igazságnak pálcája a te királyságodnak pálcája*" - olvasható a 45. zsoltárban (7. vers). További párhuzamok: „*És származik egy vesszőszál Isai törzsökéből... (aki) igazságban ítéli a gyöngéket... derekának övedzője igazság...*" (Ésa. 11:5) „*Igaz szolgál sokakat megigazít.*" (Ésa. 53:11)

A második jelző - a szabadító - mögött a héber *nószá'* kifejezés áll, amely „időtlen idők óta komoly elfoglaltságot ad a magyarázóknak”.²² Az LXX szóznak fordítja, Jeromos *salvator*ként adta vissza. A nehézséget az okozza, hogy a héber *násá'* szó nifal participiuma található ezen a helyen, amelynek elsősorban passzív vagy esetleg visszaható jelentése lehet. Az LXX fordítása - amely a legtöbb nemzeti nyelvű Biblia-fordítást is befolyásolta - nem igazolható, mivelhogy a nifal participiumot egyszerűen aktív participiumnak veszi.

Többen inkább visszaható értelmet tulajdonítanak a szónak, és *győzőnek* fordítják. A *js'* ige azonban hússzor fordul elő az Ószövetségben nifalban, minden esetben passzív és sohasem visszaható értelemben. Egyesek azok közül, akik passzív értelemben veszik a szót, egészen messzemenő következtetéshez jutnak. *D. R. Jones* például azt állapítja meg, hogy az itt ünnepelt király maga is megmentett, ezért nem lehet isteni személy, hanem egyszerűen csak egy győzelmes dávidi királyról van szó.²³

Főként korábbi keresztény magyarázók úgy próbálták értelmezni a kifejezést, hogy a Messiás maga is megmentetik majd, vagyis kiszabadul a legsúlyosabb szenvedésekből feltámadása és megdicsőülése által. *Kálvin* logikusan érvelt e magyarázattal szemben. Arra hivatkozott, hogy a két jelző szorosan összetartozik. Ha pedig a fenti értelmet adnánk a szövegnek, akkor mindkét jelző csak a Messiás saját értékére vagy személyére vonatkozna, márpedig arról van szó, hogy a király „Sionnak jön”, vagyis e tulajdonságai mások javára kell hogy szolgáljanak.

A legjobbnak az a fordítás látszik, amely így értelmezi a kifejezést: *támogatott, üdvösséggel, szabadító hatalommal felruházott*. Másutt is találkozunk ezzel a jelenséggel, hogy a *jászá* nifalja ilyen értelemben használatik. Például Deut. 33:29-ben is: „*Boldog vagy te, Izráel, kicsoda olyan, mint te, nép, akit az Úr véd* (am nása bajjahve - jelentése szó szerint: az Örökkévalóban megváltott nép), *a te segítségednek pajzsa...*”

„A héber szöveg szerint a Messiás király maga is Isten szolgálója és tanítványa... Ő maga is részesedik abban, amit megoszt másokkal, mindenekelőtt Ő maga birtokolja azt, amit azután megoszt másokkal” - írja *Stuhmueller*.²⁴

A két jelző - *igaz és üdvösséggel felruházott* - egy párt alkot csakúgy, mint az ezután következő két újabb megjelölés. Ésa. 45:21 ugyanezt a két tulajdonságot említi, mint amelyek az élő, teremtő Isten legjellemzőbb ismertetőjelei: „*Nincs több Isten nálam, igaz Isten és megtartó (caddiq úmósia') nincs kívülem.*” A Messiás király „*igazságba öltözött belülről és üdvösségbe öltözött kívülről, és ezek az áldások áradnak belőle követőire.*”²⁵ Jer. 23:5-6 messiási próféciája is ugyanezt a két tulajdonságát emeli ki az eljövendő Messiásnak: „*Ímé eljönnek a napok... és támasztok Dávidnak igaz magvat, és uralkodik, mint király... Igazságot cselekszik e földön. Az Ő idejében megszabadul Júda és Izráel... És ez lesz az Ő neve... az Úr a mi igazságunk.*”

9/d „...szegény és számárháton ülő, azaz nőstény számárnak vehén...”

²² E. W. Hengstenberg i.m.1029. o.

²³ A fresh interpretation of Zechariah IX - IX c. cikkében VT 12 (1962) 256. o. „Jerusalem's king is imagined returning to Zion the centre of the kingdom of God. That he is described as 'saved', shows that it is the Davidic king, and not Yahweh Himself.”

²⁴ i.m. 124. o.

²⁵ E. W. Hengstenberg 1030-1031. o.

A szegénynek fordított szó az eredeti héber szövegben: 'áni. A szó jelentése: *megnyomorított, elnyomott, nyomorult, szegény*. Ez a kifejezés is sok vitára adott okot, sokan sokféleképpen értelmezték. E. Lipinski például egyenesen átpontozza a szót, mert úgy véli, hogy nem illik bele a győzelmes királyt ünneplő liturgikus szövegbe.²⁶ B. Köhler elutasítja ezt az értelmezést,²⁷ de maga is szövegjavítással próbálkozik, amelynek eredményeként a *diadalmaskodó* szó kerül fordításában az 'áni helyére²⁸, ami jelentését tekintve annak éppen az ellenkezője.

Az LXX *praysnek* fordítja az 'áni szót. Jórészt ez befolyásolta azt a fordítási tradíciót, amely az 'áni jelentését egy másik héber szó, az 'ánáv jelentésével azonosítja. Az 'ánáv jelentése: *szegény, alázatos, szerény*. Néhány esetben a maszoréták váltófogalomként kezelik a két szót, és Luther fordításában is van példa a két fogalom azonosítására, de úgy tűnik, hogy ez nem igazán megalapozott. Ha átvizsgáljuk az összes igehelyet, ahol az Ószövetségben az 'áni (73 helyen) és az 'ánáv (20 helyen) szerepel, akkor azt látjuk, hogy a két fogalom határozottan elkülönül egymástól, mert bár bizonyos mértékig hasonló, de alapvetően mégis eltérő jelentéstartalmat hordoznak. A szótárak az 'áni jelentésének meghatározásánál az alapjelentés után feltüntetik az alázatos, *szerény* jelentést, és éppen Zak. 9:9-et hozzák fel erre példaként, ami azt mutatja, hogy nincs más, ennél egyértelműbb igehely, ahol bizonyosan ez lenne az 'áni jelentése. Kérdés viszont, hogy Zak. 9:9 esetében helyes-e ez a fordítás.

Jézus személyére alkalmazva természetesen nagyon kézenfekvőnek tűnik arra gondolni, hogy az Ő alázatosságára és szerénységére történik utalás. Ezenkívül rendkívül éles ellentétben áll az 'áni megjelölés amelynek még *megvetettség* színezete is van az előző, királyhoz illő tulajdonságokkal, hogy a bevonuló király igaz és *szabadító hatalommal felruházott*. Jelentőségeltjes, hogy egyes zsidó írásmagyarázók - R. Moses Hakkohen és Abenezra - például azon az alapon utasították el, hogy ez az igeszakasz messiási jövődőlés lenne, hogy véleményük szerint az 'áni jelző nem a Messiás királyhoz illő. Egy régebbi keresztény kommentátor, Frithmuth például úgy érvelt, hogy a szerénység ok lehet az örömré, de a szegénység, az alacsonyosság nem.

Éppen az előbbieken vázolt ellentétben rejlik azonban az egyedülálló mondani-való. A bevonuló király-noha igaz és szabadító, hatalommal felruházott - mindazonáltal mégis alacsonyorsú, elnyomott, megvetett, szegény. Éppen ez az ellentét bizonyítja, hogy nem lehet szó itt valamely földi királyról, mert egy földi uralkodóval kapcsolatban elképzelhetetlen és érthetetlen lenne egy ilyen kettősség. Egyedül csak a Messiás személyére jellemző ez a különös ellentét. Eszmei kapcsolatot fedezhetünk fel az Esa. 52:13-53:12-ben foglalt nevezetes messiási jövődőléssel, amelyben ilyen részleteket találunk:

„Miképpen eliszonyodtak tőled sokan, oly rút, nem emberi volt ábrázatja, és alakja sem ember fiaié volt, akképpen ejt ámulatba sok népeket, fölötte a királyok befogják szájukat... Felnőtt mint egy vesszőszál Őelőtte, és mint gyökér a száraz földből, nem volt néki alakja és ékessége, és néztünk rá, de nem volt ábrázata kívánatos. Utált, és az emberektől elhagyott

²⁶ Recherches sur le livre de Zacharie VT 20 | 1970 /50. o.

²⁷ Sacharja IX 9. - Ein neuer übersetzungsvorschlag c. cikkében VT 21 (1971) 370. a. „In seinem Artikel 'Recherches sur le livre de Zacharie hat E. Lipinski klar gezeigt, daß 'nj in Sach. ix 9 nicht 'demutig humble' heißen kann Doch ist sein Vorschlag, statt MT 'anî -' demutig den Imperativ 'enî - 'Singe! - Chante!' zu lesen, m.E. winig überzeugend.... Haben wir es in Sach ix 9 mit einem imperativischen Hymnus, genauer mit einem 'Aufruf zur Freude' zu tun; man erwartet darum, der Gattunk g entsprechend, nadh dem hnneh nicht mehr eine neue Aufforderung, wie es jedich Lipinski übersetzt: 'chante celui...'

²⁸ „Ich würde vorschlagen, *one*, Partizip von 'nh 'erobern, triumphieren zu lesen.“ u.o. 370. o.

volt, fájdalmak férfia és betegség ismerője, mint aki elől orcánkat elrejtjük, utált volt, és nem gondoltunk vele... Azért részt osztok néki a nagyokkal és zsákmányt a hatalmasokkal oszt, mivelhogy életét halálra adta, és a bűnösök közé számláltatott, pedig ő sokak bűnét hordozta és a bűnösökért imádkozott." (Ésa. 52:14-15; 53:2-3,12)

A Messiás szolgálatához tartozik, hogy bár a mindenség és a dicsőség királya, önként vállalja, hogy ezen a földön alacsonysorsú, megvetett emberként éljen, sőt végül a bűnösök közé számláltassék. Az az ellentét, amivel itt találkozunk, egy újszövetségi igehelyet juttathat eszünkbe: „Mert ismeritek a mi Urunk Jézus Krisztusnak jótéteményét, hogy gazdag lévén, szegénnyé lett érettetek, hogy ti az ő szegénysége által meggazdagodjatok." (II. Kor. 8:9) Az óni jelző tehát éppen hogy öröme ad okot a Messiással kapcsolatban, mivelhogy a megváltás titka rejlik benne.

Az 'áni jelzőhöz az a további megjelölés kapcsolódik, hogy a bevonuló király „szamárháton ülő, azaz nőstény számarnak vemhén". A különböző kommentátorok azt hangsúlyozzák, hogy ez arra utal, hogy a bevonuló király békeszerető. Mivel az 'áni-t az 'ánáv fogalmával azonosítják és ennek alapján általában szelídnek, alázatosnak fordítják, úgy tűnik, hogy nagyon logikus és természetes a folytatás, hogy számarháton ül, nem pedig harcias lovon. Általános tehát az az értelmezés, hogy a számarháton való lovaglás mintegy külső szimbólikus kifejezése a király alázatosságának és békeszeretetének. Töretlennek látszik a folytatás is, ahol arról van szó, hogy e király „kiveszti a szekeret, a lovat és a kezívet, és békességet hirdet" a pogányoknak.

Megállapítják azt is, hogy a számarháton való bevonulás a keleti uralkodók esetében nem a szegénység, vagy a megalázottság jele volt. E. Lipinski hivatkozik arra, hogy egy Gudeával, Lagas királyával kapcsolatos ókori írásos emlékekben, valamint a Mari-i szövegekben is olvashatunk arról, hogy a királyi személy számaron lovagol.²⁹ Az Ószövetségben pedig azt találjuk, hogy az előkelő emberek „fehér számaron" lovagoltak, a fejedelmek fiai pedig „szamárscsikón nyargaltak", továbbá hogy Salamont is apja, Dávid öszvéreére ültetve kenték királlyá. (Bír. 5:10; 10:3-4; II. Sám. 19:26; I. Kir. 1:33) Úgy tűnik tehát, hogy a számarháton való bevonulás még a dávidi királyság képét, eszményét is felvillantja. További jelentése egy exegeta szerint: „Ezzel a képpel Zakariás a fogság előtti királyok kérédkő pompakedvelése ellen tiltakozik, amelyet a korábbi próféták is elítéltek." (Jer. 22:11-15)³⁰

Ha viszont az 'áni szót abban az eredeti és bizonyos értelmében vesszük, amelyet oly sok ószövetségi előfordulási hely bizonyosága erősít meg, akkor úgy tűnik, hogy a számarháton lovaglásnak kapcsolatban kell állnia a Messiás-király szegénységével, megalázottságával, megvetettségével. Az LXX-ben *hypozygion* szó található ezen a helyen, amely teherhordozó szamarat jelent. Bizonyára szintén teherhordozó samarról van szó a Jákób áldását tartalmazó igeszakaszban is, ahol Izsakhárra vonatkozóan olvashatjuk: „Izsakhár erős csontú samár, a karámok közt heverész." „Széna, bot és teher - ez kell a számarnak" mondja Jézus Ben-Szíra. (Sirák könyve 33:25)

A samár, amelyről itt szó van, tehát elvben egyaránt lehet lovagláshoz használt samár, esetleg előkelő, *fehér samár*, de *teherhordozó samár* is. Amikor Máté evangélista visszautal Zak. 9:9-re, a *hypozygion* szót alkalmazza, azaz teherhordozó samarról beszél. Fontos tanúbizonyosságul szolgál az alábbi, két rabbinikus irodalomból való idézet: „*King Sapar mondta Rabbi Sámuelnek: te azt mondod, hogy a Messiás számarháton ülve érkezik; el*

²⁹ Recherches sur le livre de Zacharie c. cikkében, VT 20/1970/51.x.

³⁰ Stuhmueller i.m. 125. o.

fogom küldeni neki az én ragyogó paripámat."³¹ „Ha Izráel teljesíti a feltételeket, akkor a Messiás az ég felhőiben jön el, ha nem, akkor számárháton jelenik meg.”³²

Fontos továbbá tisztázni, hogy mit jelent, mi a jelentősége e részletezésnek, ami itt Zakariás szövegében található, hogy a király „számárháton ül, mégpedig számárcsikón, nőtény számárnak fián” (v^erókéb 'al hamór, v^e'al 'ajir ben 'atónót). Számos exegeta úgy értelmezi, hogy ténylegesen csak egy számárról van itt szó. E. Lipinski a szöveg értelmét abban látja, hogy tiszta vérből való, hím számárcsikóról van szó, nem pedig öszvérről.³³

Az újszövetségi visszahivatkozás úgy értelmezi, hogy a csikóról és az anyjáról egyaránt szó van. Máté evangélista egyértelműen úgy beszél el Jézus Jeruzsálembé való bevonulásának a történetét, hogy Jézus - tudatosan beteljesítve Zakariás jövendölését -, úgy rendelkezett, hogy egy csikót az anyjával együtt vigyenek oda hozzá tanítványai. „És mikor közeledtek Jeruzsálemhez, és Bethfagéba, az Olajfák hegyéhez jutottak, akkor elküldött Jézus két tanítványt, és mondta nékik: Menjetek ebbe a faluba, amely előttetek van, és legott találtok egy megkötött szamarat és vele együtt az ő vemhét; oldjátok el és hozzátok ide nékem. És ha valaki valamit szól néktek, mondjátok, hogy az Úrnak van szüksége rájuk; és legott el fogja bocsátani őket. Mindez pedig azért lett, hogy beteljesedjék a próféta mondása, aki így szólt: Mondjátok meg Sion leányának: Ímhol jó néked a te királyod, alázatosan és számáron ülve, és teherhordozó számárnak vemhén. A tanítványok pedig elmenvén úgy cselekedtek, amint Jézus parancsolta nékik...” (Máté 21:1-6) Márk evangélista feljegyzésében még egy figyelemre méltó megjegyzést találunk ezen kívül: „És mondta nékik: Eredjete abba a faluba, amely előttetek van; és amikor abba bejuttok, azonnal találtok egy megkötött vemhet, amelyen ember nem ült még soha; azt oldjátok el és hozzátok ide.” (Márk 11:2) Eszerint egy még betöretlen csikó felől rendelkezett Jézus, „amelyen ember még soha nem ült”. Tudvalevő, hogy az ilyen állattal jobban lehet bánni, ha az anyja is vele van. Különleges jelenetre utal tehát az evangélisták leírása: Jézus egy fiatal, még betöretlen számárcsikóra ült, mellette pedig ott ballagott az anyja, egy egyszerű igavonó számár! Az egyéb díszlet is egészen alkalmi volt: a tanítványok terítették rá - bizonyára nem nagyon előkelő - felső ruhájukat a számárra, mások az útra terítették a felső ruháikat, valamint frissen vágott gallyakat is terítettek az útra. Ez a bevonulás valóban egy szegény, alacsonysorsú ember bevonulására vall, amely minden külső pompát nélkülözött, ahol az őt kísérő tanítványok és a velük haladó tömeg lelkesedése teremtette elő hirtelenjében az alkalmi kellékeket.

Zakariás jövendölése összefügg egy másik, ősi messiási próféciával: Jákób Júdára mondott áldásával, ahol ugyanez a sajátos részletezés található: szintén említi a fiatal csikót, valamint annak anyját, a nőtény szamarat is: „Nem múlik el Júdatól a fejedelmi bot, sem a vezéri pálca térdei közül, mígnem eljön Siló és a népek neki engednek. Szőlőtőhöz köti szamarát és nemes venyigéhez számara vemhét...” (I. Móz. 49:10, 11) Ezeket az igéket messiási jövendölésnek tekintették zsidó magyarázók (Onkelosz, Targum, Jerusalmi Száádja, Rasi és még mások is.) A kifejezésmód héber szöveg szerint ugyanaz, mint Zak. 9:9-ben: az 'ajir és a ben 'atón 'ajir szavak szerepelnek itt is.

³¹ (vide Sanhedrin XI. fol. 38)

³² A hamór általános értelemben jelent szamarat, az 'ajir jelentése csikó, számárcsikó, alkalmazható lovaglásra szolgáló állatra (Bír. 12:14) és teherhordó vagy szántásra használt állatra egyaránt Az 'atón jelentése: nőtény számár.

³³ „La precision 'fils d'anessé vise a souligner gu'il s'agit d'un male de race, d'un pur, sang et non d'un midet, engendre d'un áne et d'un jument.” Recherches sur le livre de Zacharie c. cikkében VT 20(1970) 52. o.

Az az egyértelmű, szoros kapcsolat, amely a Genézis 49. fejezetben és Zak. 9. fejezetében foglalt kijelentések között van, megint csak azt támasztja alá, hogy az utóbbi helyen valóban messiási jövendölésről van szó. Az alábbi, Talmudból való idézet tanúskodik arról, hogy Zak. 9:9 próféciája, amely megadja a Messiás-király sajátos ismertetőjegyeit, elevenen élt a zsidóság tudatában, messiási jövendölés volta nem volt kétséges. „Az Úr bocsássa meg neked Rabbi Hillel (ti. azt, hogy Hiszkiára vonatkoztatta a messiási jövendöléseket)! Vajon mikor élt Hiszkiá? Az első Templom idején. Zakariás pedig a második Templom idején jövendölte és hirdette: »Ujjongj Sion leánya! Zengj éneket Jeruzsálem leánya! Nézd, hozzád jön királyod, aki igaz és győzedelmes, alázatosan és (szamár) hátán, számárnak csikáján.« 9:9" (Szanhedrin 99a)."³⁴

Mindez magyarázatot ad arra vonatkozóan is, hogy miért éppen ezt a próféciát választotta Jézus arra a célra, hogy általa egy nyílt és egyértelmű színvallást tegyen az egész nép előtt a kilétéről. Szolgálatára korábbi szakaszaiban határozottan megtiltotta azt, hogy Őt Messiás-királynak hirdessék. Egyrészt azért tette ezt, hogy személye és tanításai még nagyobb ellenállásba ne ütközzenek a vallási vezetők részéről, és támadásaik időnap előtt véget ne vessenek szolgálatának. Másrészt pedig azért, hogy a Messiás-királyal kapcsolatban kialakult téves emberi elképzeléseket ne alkalmazzák személyére. Most azonban, már csak napokkal áldozati halála előtt - mindenkinek meg kellett tudnia, hogy kicsoda Ő a valóságban. Most már nem kellett attól tartania, hogy téves képzeteket kapcsolnak a személyéhez, hiszen tudta, hogy néhány nap múlva halála és feltámadása mindenki számára nyilvánvalóvá fogják tenni messiási küldetésének igazi tartalmát és jellegét.

Zakariás 9:9 próféciája olyan sajátos ellentétet és olyan sajátos mozzanatot tartalmaz, ami alapján egyértelműen fel lehetett ismerni személyében a várva várt Megígértet. Egy igaz és szabndító hatalommal felruházott király, aki azonban megvetett, szegény, alacsony sorsú. A dávidi királyságra emlékeztetett az, hogy számárháton vonult be Jeruzsálembe. Ugyanakkor sajátos, önkéntes megalázkodását, valamint egész életfelfogását és tanítását is hirdette ez az egyedülálló ismertetőjegy, hogy egy ilyen célra soha nem használt, alkalmi módon előkészített számárcsikón vonult be Jeruzsálembe, ami mellett ott halad az anyja is, egy egyszerű teherhordozó számár. Felvillanásszerűen kellett volna, hogy azonosítsa őt ez a kicsiny, de igen jellegzetes és igen jelentőségeltjes mozzanat, minden hívő izraelita előtt.

Hasonló funkciót töltött be ez az ismertetőjegy, mint az alábbi, szintén kicsiny, de igen jellegzetes mozzanatok később szenvedéstörténetében, amelyeket ugyancsak évszázadokkal korábbi messiási jövendölések hirdettek meg előre: „Megosztoznak ruháimon, és köntösömre sorsot vetnek.” (Zsolt. 22:19, vö. Jn. 19:23, 24) „És a gonoszok közt adtak sírt néki, és a gazdagok mellé jutott kínos halál után...” (Ésa. 53:9/a vö. Lk. 23:50-53; Mk. 15:43-46)

Az írásokat kutató, értő, és azok beteljesedésére várakozó izráeliták azonban csak kevesen voltak. János evangéliumában ezt olvashatjuk még tanítványairól is, konkrétan a Zakariás próféciáját beteljesítő bevonulására vonatkozóan: „Ezeket nem értették eleinte az ő tanítványai: hanem mikor megdicsőítették Jézus, akkor emlékeztek vissza, hogy ezek őfelőle vannak megírva, és hogy ezeket művelték vele.” (Jn. 12:16) **A messiási próféciákban megadott ismertetőjegyek azonban a későbbi nemzedékek számára is jelentőségeltjesek.**

10/a „Kivesztem a szekeret Efraimból és a lovat Jeruzsálemből, kivesztem a harci kézívet is...”

Másutt is találkozunk ezzel az eszmével, hogy a messiási korban eltűnnek a fegyverek, mindenekelőtt Ésa. 2:2-4 nevezetes próféciájában. Csaknem szó szerinti a megegyezés Mik.

³⁴ Idézi: A messiási kérdés szerk.: Benyik György, Szeged, 1997, 46. o.

5:10-zel: „És léssen azon a napon azt mondja az Úr, kivágom (ugyanaz a *krt* ige található itt, ugyanabban az igealakban *hik^rratti*), mint Zak. 9:10-ben) *loaidat közüled és elvesztem hadi szekereidet.*” Zak. 9:6-ban is ugyanaz az igealak található, amikor arról van szó, hogy Isten „*megtöri* (szó szerint: kiveszti) *a filiszteusok kevélységét.*” Talán utalás ez arra, hogy Izráel és Júda is annyira elferdülten gondolkozott a fogság előtti időkben, hogy a hadseregük és a fegyvereik lettek büszkeségük alapjává.

Ez a kijelentés olyan egyértelmű, hogy teljességgel kizárja azt az eszmét, hogy a Messiás-király bármilyen módon is fegyveres harc élére állna, akár egy szabadságharc jegyében, akár pedig Izráel határai kiterjesztésének az érdekében. A késői zsidóság nem fogta fel, nem fogadta el ezt az eszmét. Ha messiási reménységükbe beépült volna ez a határozott kinyilatkoztatás, sohasem kerülhetett volna sor a Bar Kochba-féle fegyveres szabadságharcra, illetve Rabbi Akiba nem adta volna a harc vezérének a „Csillag fia” messiási nevet.

E téves messiási mozgalom tragikus vereséggel és kiábrándulással végződött: „Végül Rabbi Akiba kikiáltotta Simon ben Koszba-t, mint Bar Kochba-t, azaz a »Csillag fiát«, Bálám jövendölése alapján (Jeruzsálemi Talmud, Táánit IV.8;68d). Kétségtelen, hogy a Bar Kochba elnevezés a IV. Mózes 24,17 homiletikus interpretációja. Megjegyzendő, hogy Bar Kochba volt az általános midrási elnevezése a »királyságmessiás«-nak, és ez Jeruzsálem pusztulása előtt közismert volt. A Targum Onkelosz a IV. Mózes 24:17-ben a csillagot málna-nak, királynak mondja, a királyi pálcát pedig mesicha-nak, messiásnak. Ezt a midrási interpretációt a rómaiak elleni háborúhoz csatlakozó zelóták elfogadták. A Talmud utal a vállalkozás sikertelensége utáni hangulatra, amikor a vezér nevét Bar Koziba-ra változtatták: a Hazugság fia. *Rabbi Simon ben Jócháj* ezt mondta: »*Csillag kel föl Jákóbból - hazugság kelt föl Jákóbból.*« (Uo.) Rabbi Akiba királyságmessiásnak nevezte Bar Kochbát, mire *Jóchánán ben Torta* azt mondta gúnyosan: »*Akiba, fű fog nőni a te orcádon, és Dávid fia még akkor sem fog elérkezni.*« (Jeruzsálemi Talmud, Táánit IV.B; Échá Rábbá 2,2).³⁵

10lb „Békességet hirdet a pogányoknak, és uralkodik tengertől tengerig és a föld határáig...”

Az előző kijelentés eleve kizárta már azt, hogy a Messiás-király ellenséges viszonyba kerülhetne szomszédaival, vagy hogy hódító hadjáratot indítana ellenük. Ez a kijelentés azonban, hogy a Messiás király *békességet hirdet a pogányoknak* - túlmegy ezen. Nem egy győztes háború után kínál nekik békességet, hiszen megelőzi ezt, a fegyverek kivesztése Júdából és Erfaimból. Nem a fegyvernyugvás értelmében hirdet tehát békességet a pogányoknak. Valamilyen magasabbrendű és mélyebb tartalmú békességről lehet szó.

Ez a kijelentés ismét számos más ószövetségi messiási jövendöléssel van kapcsolatban. Mikeás ezt mondja a Betlehembben megszületendő Messiásról: „*Ő a mi békességünk.*” (5:5) Ésa. 9:6 szerint a megszülető gyermek nevét hívják... „*békesség fejedelmének*” és „*uralma növekedésének és békéjének nem lesz vége a Dávid trónján*”. Jákób Júdára mondott áldásában így szól az ígért: „*Mígnem eljön Siló* (a szó régies alakja, vagy költői változata a béke szónak)³⁶ és a népek neki engednek.”

Figyelemreméltó, hogy a legtágabb és legáltalánosabb értelemben beszél a „*pogányokról*” Izráel közvetlen szomszédait illetően már előbb szó volt arról, hogy maradékuk „*a mi*

³⁵ Szécsi József: Jegyzet Qumrán és az Újszövetség messianisztikus írásmagyarázatához, A messiási kérdés; Szegedi Bibliikus Konferencia 1995. Szerk. Benyik György, 67. o.

³⁶ Hertz Kommentár: Genézis XLIX, 70 magyarázatához c. függelékben, 1984-es budapesti kiadás, 415. o.

Istenünké lesz." (7. v.) Ez az eszme is szerepel sok más messiási próféciaiban, hogy a Messiás nemcsak Izráel számára érkezik, nemcsak nekik hirdet békességet. B. Pascal így hivatkozik erre gondolattöredékeiben: „A jövendölések, amelyek szegénynek írják le, egyúttal a nemzetek urának is mutatják. És. LII., 14. stb.; LIII. Zakariás IX., 9... A föld királyai és minden népe imádni fogja őt. És. LX. ... A pogányok elhivatása Jézus Krisztus által. És. LII., 15. LX. stb., Zsolt, LXXXII. Királya lésszen a zsidóknak és a pogányoknak. És e király, akit elnyomnak, és akinek életére törnek mind a zsidók, mind a pogányok, uralkodik mindegyiken.”³⁷

„...uralkodik tengertől tengerig és 'a föld határáig”

A legtöbb magyarázó úgy értelmezi, hogy Izráel eszményi határaitól van itt szó, amelyet Isten kezdetben nekik ígért (Gen. 15:18), arról a területről, amelyet a dávidi-salamoni korban birtokoltak.³⁸

Eichorn összefoglaló megállapítását idézzük: „(A király) uralkodni fog egyik tengertől a másikig és a (nagy) folyótól az ország széléig. Az Úr megadja a legszélesebb határokat Izráel királyságának a Holt-tengertől a Földközi tengerig és az Eufrátesztől Arábia pusztaságáig.”³⁹

Számos probléma merül fel azonban a szöveg értelmezésénél. A „tengertől tengerig” - *mijjám 'ad jám* - kifejezésben határozott névelő nélkül áll a tenger szó. Költői kifejezésekben elmaradhat ugyan a határozott névelő, de „a tengerről” tehát egy bizonyos tengerről csak akkor lehetne szó, ha a szó határozott névelős alakja ismert fogalom lenne, és ezt másutt is előforduló szóhasználat bizonyítaná. Egyértelmű pl., hogy „a folyó” a (*hannáhár*) az Eufráteszt jelöli számos esetben (Jer. 2:18; Ésa. 7:20; Mik. 7:12). Ilyesmi viszont nem áll fenn a jám szóval kapcsolatban. Továbbá „mós 8:12-ben a „tengertől tengerig” kifejezés párja az „északtól fogva napkeletig”. Zsolt. 72:8-ben pedig a teljes formula szó szerint ugyanígy megtalálható: „És uralkodjék egyik tengertől a másik tengerig és a nagy folyamtól a föld határáig.” (A héber szöveg teljesen megegyező.) Ennek az igének a szövegösszefüggése világossá teszi, hogy a formula az egész föld feletti uralomra utal. Az idézett zsoltárverset ugyanis további részletezés követi: „Boruljanak le előtte a pusztalakók, és nyalják ellenségei a port. Tarsis és a szigetek királyai hozzanak ajándékot; Seba és Szeba királyai adománnyal járuljanak elé. Hajoljanak meg előtte mind a királyok, és minden nemzet szolgáljon néki.” (9-11)

A formula utolsó két szava, a föld határai - héberben: *af'szé 'eret* - Zak. 9:10 és Zsolt 72:8-on kívül még 12-szer fordul elő az Ószövetségben. Minden esetben teljes egyértelműséggel az egész földre, a föld minden népére utal, egyetlen esetben sem fordítható országnak, egyszer sem szerepel ezek közül olyan összefüggésben, hogy az ígért földjére, a zsidó nép országára lehetne vonatkoztatni. Az említett 12 előfordulási hely közül három, messiási próféciaának a részlete, olyan nevezetes próféciaaké, amelyeknek a messiási prófécia volta nyilvánvaló, egyetemlegesen elfogadott. Idézzük ezeket az ígéket, amelyek ugyanazt az eszmét képviselik, mint Zak. 9:10: „Kérjed tőlem és odaadom néked a pogányokat örökségül, és birtokodul a föld határáig.” (Zsolt. 2:8) „És megáll, és legeltet az Úrnak erejével, az Úrnak, az ő Istenének fenséges nevével; és bátorsággal lakoznak, mert nem imé felmagasz-

³⁷ 727, 730 sz. töredékekből

³⁸ E. Lipinski pl. ezt írja: „Cet hymne célétre le retour victorieux d'un roi qui régné sur Éphraïm et sur Jérusalem, c'est-à-dire sur tout le territoire national de l'ancien Royaume davidique, depuis la Mer Morte Jusqu'à la Méditerranée et depuis le Wadi-el Aris, appelé Heuve d'Égypte en Gen. XV 18, jusqu' aux confins septentrionaux du pays.”

³⁹ idézi: Hengstenberg, i. m.1039. o.

taltatik a földnek határáig." (Mik. 5:4) „Esznek a nyomorultak és megelégszenek, dicsérik az Urat, akik őt keresik. Éljen szívetek örökké! Megemlékeznek és megtérnek az Úrhoz a föld minden határai, és leborul előtted a pogányok minden nemzetsége." (Zsolt. 22:27, 28)

A Messiás- király tehát az egész föld felett uralkodik. Ez az értelmezés összhangban van az előző mondattal - *békességet hirdet a pogányoknak* -, ahol a pogányok szó általános, átfogó értelemben szerepel. *MódisLászló* felhívja a figyelmet arra, hogy „jellegzetesen a *másal* szót használja a próféta és nem a *málak* szót, csakúgy, mint 6:13-ban.”⁴⁰ Míg a *málak* szó királyi hatalommal való uralkodást, a *másal* szó inkább a vezetés és igazgatás fogalmát hordozza. Gyakran szerepel Isten személyére vonatkoztatva.

Ha Zak. 9:9-10 teljes összefüggésében nézzük e kijelentést, hogy a Messiás- király uralma kiterjed az egész földre, akkor felmerül a kérdés: Hogyan fog uralkodni a Messiás az egész föld felett, amikor szegény, alacsonysorsú és megvetett, és ha előzetesen kivesszi a fegyvereket Júdából és Efraimból, a pogányokat pedig nem meghódoltatja, hanem békességet hirdet nekik? Úgy tűnik, hogy itt is a megváltás titka rejtőzik. A választ a Zak. 9:9-10-zel szorosan párhuzamos Gen. 49:10-11-ben találjuk meg leginkább: „a népek néki engednek”. A Messiás- király a maga egyedülálló, különleges lelki hatalmával hódítja meg a népeket a föld végső határáig.

Ez a prófécia betekintést nyújt abba, hogy *mi lehetett volna*, ha a babilóniai fogság utáni reformáció tartós marad, ha nem torzult volna el hamarosan, ha növekszik és erősödik, ha így a zsidó nép felkészül a Messiás- király megjelenésére és elfogadta volna Őt. Mivel ez nem így történt, a Messiás- király tengertől tengerig és a föld végső határáig terjedő uralma sem valósulhatott meg evilági, földi keretben. Csak a parúzia és az újjáteremtés után teljeseedik be a Messiás egész föld feletti uralmára vonatkozó ígélet számos íge tanúsága szerint. (Dn. 7:13-14; Jel. 11:15-18 stb.)

11. „Sőt a veled való szövetségnek véérért a te foglyaidat is kibocsátom a kútból, amelyben nincs víz”

Az a legelső kérdés ezzel az ígével kapcsolatban, hogy ki szól itt kihez. A 9. fejezetben foglalt egész igeszakaszra jellemző, hogy hol harmadik személyben van szó Istenről, hol pedig közvetlenül, egyes szám első személyben szólal meg az Úr hangja (E. sz. 1. személyben hangzó részletek: 6-8, 10/a, 11, 13). Úgy tűnik, hogy a próféta alapvetően egyes szám harmadik személyben tolmácsolja Isten kinyilatkoztatott üzenetét, egyes részleteket azonban, mintegy „egyenesben” közvetít, egyes szám első személyben adja tovább az Úr szavát.

A megszólított pedig nyilván „*Sion és Jeruzsálem leánya*”, akikhez előzőleg a 9. vers felszólítása is szólt. A szövetséget Isten az egész testi leszármazás szerinti Izráellel kötötte, mégis úgy tűnik, hogy a megszólítás ezen belül különösképpen a hívő népnek szól. Az is igazolja, hogy Sionnak és Jeruzsálemnek szól itt az ígélet, hogy említés történik a velük kötött szövetségről. Előzőleg a többi népnek szóló ígélet hangzott el, természetesen folytatódik tehát az üzenet azzal, hogy a szövetséges hívő nép számára mit jelent a Messiás- király érkezése.

Károlyi Gáspár, az 1590-ben kiadott első magyar Biblia fordítója lapszéli jegyzetében a következő magyarázatot fűzi Zak. 9:11-hez: „*Értelme pedig (ennek a kijelentésnek) ez: Ne kételkedj azokban a jókban, melyeket nektek ígérek. Mert mivelhogy én tiveletek szövetséget tettem az én szent Fiam által, melynek bizonyosságai az áldozatok és ezeknek vére, én ezéért megszabadítom foglyaidat a veremből. Mivelhogy pedig e szabadítás bizonyos, azért a következőkről úgy szól, mint elmúltról. A vermen érti a lelki fogságot.*”

⁴⁰ i. m. 866. o.

A „szövetség vére” kifejezés értelme vitatott az exegéták részéről. E. Kutsch például úgy vélekedik, hogy az „elkötelezettség vére” a kifejezés tartalma.⁴¹ A kifejezés összesen háromszor fordul elő a Szentírásban. Ex. 24:8ban, Mt. 26:28-ban és itt ezen a helyen. Ex. 24:8-ban arról olvasunk, hogy áldozati állatok vérént hintették a népre, az Úr között és közöttük kötött szövetség bizonyosságául. Mt. 26:28 szerint Jézus eljövendő áldozatára előre mutatva szolt az ő saját vérééről, mint a szövetség vérééről, „*amely kiontatik sokakért, bűnöknek bocsánatára*”. A helyettes áldozat tehát a bűnrendezés eszköze Isten és az ember között. Isten csak úgy köthet szövetséget bűnös emberekkel, ha bűneik rendezése megtörténik a bűnért való áldozat által. Másrészt Izráel számára az a bizonyos és biztosítéka Isten szövetségi hűségének és megszabadító kegyelmének, hogy Isten gondoskodik az áldozatról, amelynek a vére „befedezi” bűneiket Isten előtt és így bűnbocsánatban részesülhetnek.

A legtöbb mai exegéta úgy értelmezi, hogy a veremből kiszabadítandó foglyok Júda fogságban lévő vagy fogságból hazatérő népe.⁴² A víz nélküli kút azonban mindenekelőtt egyszerűen börtönt jelent, mivelhogy ilyen vermetek használtak börtönként az ókori időkben Palesztinában. (József és Jeremiás történetében is láthatjuk ezt.) Eddig is láttuk már, hogy **Zak. 9. fejezete számos ponton szoros kapcsolatot mutat az Ésaiás könyvében található messiási jövendölésekkel. Itt is hivatkoznunk kell Ésaiás 42:7-re és 22-re. Arról olvasunk itt, hogy a Messiás király jellegzetes tette, hogy „kihozza a foglyokat a tömlőcből”. Ezen felül a víz nélküli verem hasonlata tágabb értelemben a legmélyebb nyomorúságra, kiszolgáltatottságra, szabadításra utaltságra is vonatkozhat (lásd: Zsolt. 40:2, 3; Jer. sir. 3:52, 53).**

Amennyiben Zakariás 9:9-11-et az előzőkben kifejtettek értelmében valóban messiási próféciónak tekintjük - mégpedig egy kiemelkedő jelentőségű, átfogó tartalmú messiási próféciónak - akkor azt kell mondanunk, hogy természetes, szinte szükségszerű, hogy valamilyen tömör, közvetett formában utalás történjék a Messiás áldozati halálára is. Ezt a funkciót tölti be a *szövetség vére* kifejezés. Arra utal ez a részlet, hogy még abban az esetben is, ha az ószövetségi választott nép felkészült volna a Messiás érkezésére, és többségük elfogadta volna őt, akkor is be kellett volna következnie valamilyen módon az ő áldozati halálának, mivelhogy csakis ezen az úton lehetséges az emberi bűn leleplezése, kárhoztatása és az emberi lélekből való kitörlése. Isten és a bűnös ember szövetségét csak a szövetség vére szentelheti meg, csak ez teheti valóságos, az ember számára tényleges megoldást hozó szövetséggé.

ÖSSZEGZÉS

A zsidó írásmagyarázók túlnyomó többsége messiási próféciónak tekintette Zak. 9:9-10-et, noha tartalma bizonyos ellenkezést is keltett, amint erről az előzőkben idézett Talmud-részletek tanúskodtak.⁴³

⁴¹ In Ex. xxiv 8 wie in Zech. ix 11 meint also das Bundesblut, sondern „Blut der Verpflichtung”: in Zwx. xxiv 8 der am Sinai den Israeliten auferlegten Verpflichtung (=Gebote), in Zech. ix 11. der Beschneidungsverpflichtung. (Das sog. „Bundesblut in Exod xxiv 8 und Sach ix 11 című cikkében; VT 23 (1973), 25. oldal)

⁴² Módis László például ezt írja: „Az örök szövetség alapján gyűjti most egybe Isten a szövetséges nép fogságba szétszórt tagjait az ősi földön, Jeruzsálemben. A fogság földjét olyan kúthoz hasonlítja a prófécia, amelyben nincsen víz, tehát van visszatérés, szabadulás a belekerült foglyok számára... Köztudomású, hogy amikor a visszatérés lehetősége megnyílt a szövetséges nép számára, Círus perzsa király ediktuma alapján aránylag nem sokan tértek vissza. A nagyobb rész továbbra is visszamaradt. Később azonban újabb és újabb csoportok tértek vissza.” (I. m. 867.0.)

⁴³ Két zsidó magyarázót említhetünk, akik nem a Messiásra, hanem más, konkrét személyre vonatkoztatták a jövendölést. Abenezra szerint Rabbi Mose Hakkohen Nehémiásra alkalmazta, azon az alapon, hogy Neh. 6:7-ben királynak nevezetik. Abenezra elfogadhatatlannak tartotta ezt,

A keresztény magyarázók körében is általános volt a messiási jövendölésnek értelmezés nagyjából a XVIII. századig.⁴⁴ Később sok keresztény teológus inkább az eszményi Messiást látta benne, semmint a történeti Krisztust.⁴⁵ Ezen kívül számos példát találhatunk a más, konkrét személyekkel való azonosításra is.

Az írásmagyarázati tények megvizsgálása nyomán kimutathatjuk, hogy Zak. 9:9-11 megalapozottan tekinthető messiási jövendölésnek, mégpedig a legátfogóbb és legjelentősebb messiási jövendölések egyikének. Olyan különleges, jellegzetes ismertetőjegyeket villant fel a Messiás személyével kapcsolatban, amelyek egyedül csak a történeti Jézus személyével azonosíthatóak minden további nélkül. Egészen szoros - tartalmi és kifejezésbeli kapcsolatban áll más, szintén kiemelkedő jelentőségű ószövetségi messiási jövendölésekkel, nevezetesen a következőkkel: Jákób júdabeli királyról szóló jövendölésével (Gen. 49:9-11), Jeremiás Dávid *igaz sarjadékáról* szóló prófécijával (Jer. 23:5, 6), Ésaiás jövendölésével az Úr szenvedő szolgájáról, aki *alacsony sorsú, megvetett*, de utóbb királyok hódolnak előtte (Ésa. 52:13-53:12).

Máté evangélista szerint Jézus tudatosan teljesítette be e jövendölést, messiási küldetéséről szóló önvallomása kifejező eszközéül választotta (Mt. 21:1-6). János evangéliuma pedig arról számol be, hogy Jézus tanítványai a számárháton való bevonulás különleges jelenetét látva ugyan nem fogták még fel, hogy milyen történelmi beteljesedésnek a részesei, Jézus halála és feltámadása után azonban ez megvilágosodott számukra (Jn. 12:12-16). Ugyanígy nem ismerték fel más messiási kijelentések teljesedését sem, amiért Jézus szemrehányást is tett nekik feltámadása után: „*És ő mondta nekik: Óh balgatagok és rest szívűek mindazoknak elhívésére, amiket a próféták szóltak!*” (Lk. 24:25). Ezen felül pedig „*elkezdvén Mózesről és minden prófétáktól fogva magyarázta nekik minden írásokban, amelyek őfelőle megírtak. Akkor megnyilatkoztatta elméjüket, hogy értsék az írásokat*” (Lk. 24:27, 45).

Máté evangéliuma és János evangéliuma hivatkozásán kívül, még *a szövetség vére* kifejezés is összekapcsolja az Újszövetséggel ezt a prófécit, amely az evangéliumi feljegyzés szerint az utolsó vacsorán hangzott fel Jézus ajkán (Mt. 26:28).

Fontos szempontra terelődik a figyelem, ha Zakariás könyvének egysége mellett foglalunk állást, vagyis ha az i. e. 520 és 518 körül működő Zakariás prófétának tulajdonítjuk a könyv második részét is. Zakariás könyve egészében - ezen belül a 9. fejezet azonban különösképpen is - következetes univerzalizmust képvisel. Isten megfenyíti, megfélemezteti a Júdát körülvevő népeket, de nem csupán azért, hogy békességet teremtsen a hívő maradéknak, hanem a célból is, hogy e pogány nemzetek *szeme őreá irányuljon, hogy megtérésre vezesse őket is. A Messiás minden nép számára érkezik, békességet hirdet a pogányoknak, és a föld határáig uralkodik.* A Messiás megjelenése után Isten pozitív lelki hadviselésre akarja felhasználni az egyesített Júdát és Efraimot *a görögök* ellen. Bizonyára gyűjtőfogalomként szolgál e szó a közeli és távoli népek jelölésére, de utalás lehet a hellén civilizációra is, amely előzetesen uralmat szerzett sok nemzet felett Nagy Sándor hadjáratai nyomán, amelyekről viszont 9:1-6 szól. **Különös szembesülni a ténnyel, hogy a fogságból hazatért júdabelieket ennyire hathatós prófétai bizonyágtételek készítették arra, hogy teljesítsék régóta elmulasztott missziójukat a körülöttük élő népek, illetve minden nép**

mondván, hogy Nehémiást csak ellenségei vádolták azzal, hogy király akar lenni. Ő maga viszont Makkabeus Júdásra vonatkoztatta e prófécit, arra hivatkozva, hogy Makkabeus Júdás kezdetben annyira szegény volt, hogy még csak egy lova sem volt.

⁴⁴ H. Grotius volt az első, aki Zorobábelre vonatkoztatta Zak. 9:9,10-et, de lehetségesnek tartotta a Júdás Makkabeussal való azonosítást is.

⁴⁵ Eichhorn, Gesenius, Ewald, sb.

javára. Milyen erőteljes buzdítás szólt hozzájuk, hogy legyenek most már valóban „*papok birodalma és szent nép*”, akikben „*megáldatik a föld minden nemzetsége*” (Ex. 19:5-6).

Zakariás könyve 9. fejezetének szemlélete - a pogányokat és az ószövetségi választott nép rájuk vonatkozó küldetését illetően - egybecseng Ésa. 49:6 üzenetével: „Kevés az, hogy nékem szolgám légy, a Jákób nemzetségeinek megépítésére és Izráel megszabadultjainak visszahozására: sőt a népeknek is világosságul adtalak, hogy üdvöm a föld végéig terjedjen!” Hogyan is fordulhatott a júdaizmus szemlélete a továbbiakban ezzel egészen más irányba a pogányokhoz való viszonyt illetően?

Zak. 9:9-11 messiási jövendölésében nemcsak a Messiás szegénysége, megvetettsége volt elfogadhatatlan a késői zsidóság számára, hanem a Messiás pogányokhoz való viszonyulása is. Erre vonatkozóan talán csak azért nem szólalt meg a korai magyarázók részéről nyílt ellenkezés, mert valószínűleg megérteni, felfogni sem tudták a messiási prófécia ilyen értelmű jelentését, mivelhogy ekkorra már egyre inkább eluralkodott az a látásmód, miszerint saját kiváltságuk és fölényük vitán felül álló a többi néphez viszonyítva, tőlük való elzárkózásuk ennél fogva törvényszerű és helyénvaló.

Jellemző az az eset, hogy az i. sz. I. században már csak addig hallgatták Pált a templom udvarán, míg arról nem kezdett beszélni, hogy Isten a pogányokhoz küldte őt. „*Hallgatták pedig őt e szóig*” - olvassuk az Apostolok cselekedeteiben – „*de ekkor felemelték szavukat: „Töröld el a föld színéről az ilyet, mert nem illik néki élni.”* (A. cs. 22:21-22)

Sok minden tisztázásra vár még a fogságból hazatért júdabeliek gondolkodásában bekövetkezett negatív változást illetően. Szinte megfoghatatlan, hogy - például Zakariás könyve 9. fejezete háttérén és ellenére - annyira eltorzult a szemléletük a pogányokhoz való viszonyulásukban. Kérdés, hogy mikor, milyen módon, milyen lelki törvényszerűségek hatására következett be a negatív fordulat az olyan szépen és jól induló reformációban, amely a fogságból hazatértek körében először kibontakozott.

Végezetül arra utalok még, hogy szükségtelen szembeállítani egymással azt az értelmezési irányzatot, amely az eszményi Messiás-királyt látja e próféciaiban és azt az értelmezési irányzatot, amely a történeti Jézussal azonosítja Zak. 9:9-10-et. **Itt valóban az eszményi Messiás-királyról és az eszményi messiási üdvkorszakról van szó. A történeti Jézus azt teljesíthette be ebből, ami a Messiás személyére és programjának meghirdetésére vonatkozott. Nem valósíthatta meg viszont azt, amihez a szövetséges nép hitbeli együttműködésére lett volna szükség. Így a történeti Jézus csak részben teljesíthette be e hatalmas, átfogó jövendölést.**

Vankó Zsuzsa